

Олена ПОГОНЧЕНКОВА

РЕЦЕПЦІЯ: ПОНЯТТЯ, ЯВИЩЕ, ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто поняття рецепції та ступінь його застосування у сучасній філософії і гуманітарному знанні. Проаналізовано сприйняття явища рецепції у російсько-, українсько- та англомовному науковому просторі. Рецепція визначається через пояснення зв'язків із такими близькими до неї термінами, як наступництво, запозичення, вплив і передовсім традиція.

***Ключові слова:** рецепція, традиція, reception studies, рецептивна естетика, наступництво, запозичення.*

Постановка проблеми. Темою нашого дисертаційного дослідження є “Рецепція античної традиції у сучасній філософії”, при обговоренні якого було поставлено чимало питань щодо формулювання теми. Першим і головним поняттям у ній є слово “рецепція”, аби проаналізувати доцільність назви нашого дослідження, ми звернулися до поняття рецепції як воно побутує у сучасній філософській і гуманітарній думці. Поняття “рецепція” **постає сьогодні проблемою**, незважаючи на широке розповсюдження у науковій та білянауковій літературі (завдяки йому). Порівнюючи різноманітні тлумачення рецепції та окреслюючи сферу застосування терміна, сучасний дослідник нездатний віднайти так зване “середнє арифметичне” значення. Ситуація недостатньої термінологічної ясності призводить до плутанини і знецінює саме дослідження. Докладне обґрунтування явища рецепції уможливить застосовувати цей концепт на двох рівнях – феноменологічному та методологічному.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Україно- і російськомовної літератури, присвяченої поняттю та явищу рецепції,

сьогодні фактично немає. Наявні окремі винятки, зокрема стаття Є. Мельникової [9], що подає загальний огляд явища із позицій літературознавчих і постструктуралістських концепцій, та досі корисна монографія Є. Чіглінцева [16], автор якої відштовхується від західних штудій, але намагається запустити ефективну для свого інтелектуального простору концепцію рецепції; але навіть згадані автори мають неоднакове поняття цього явища. Виходячи з цього, ми проаналізували словники та енциклопедії, а також доступний масив наукових публікацій за останні два десятиріччя, автори яких у своїх дослідженнях спираються на поняття рецепції у своїх пошуках.

Рецепція – латинського походження (*recipio* – прийняття) в українській (та російській) мові має винятково наукові конотації. На підставі розгляду україно- та російськомовних словників слів іншомовного походження останніх двох десятиріч (посилання) можна виокремити три стійкі визначення: фізіологічне – “здійснюване рецепторами сприйняття і перетворення енергії подразників у нервові збудження” [11, 522], соціально-гуманітарне – “запозичення і пристосування певним суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншій країні або іншу епоху” [12, 654], та юридичне – “сприйняття правової системи та принципів іншої держави як основи національного права” [11, 522]. Останнє пов’язано передовсім із феноменом рецепції римського права. Зауважимо, що соціально-гуманітарне означення поступово займає первинну позицію відносно фізіологічного та юридичного.

Отже, можна виокремити декілька наукових сфер діяльності цього поняття. На перший погляд, воно найбільш закріплено й опрацьовано у теорії права. Поняття рецепції римського права з’явилося у середині XIX ст. і наприкінці цього століття стало розхожою точкою в історії та теорії права. Попри наявність у юридичних словниках та енциклопедіях, концепція рецепції римського права сьогодні переосмислюється і часто стає об’єктом критики¹.

¹ У радянській енциклопедії права (1956) спостерігається акцентування на римській рецепції, в “Юридичній енциклопедії” (2003) докладніше розглядається явище рецепції безвідносно до середньовічного процесу освоєння римської правової системи: виокремлюються його форми, види і способи впливу.

Під час пошуку досліджень за назвами² було виявлено співвідношення застосування терміна у гуманітарних і природничих науках: кількість робіт, присвячена теорії права, поступається філології та літературознавству, третє місце посідають мистецтвознавство і філософія, а найменшу кількість присвячено біології. Термін “рецепція” часто вживається у гуманітарному і філософському контексті. Незважаючи на це, численні філософські словники та енциклопедії не подають означення рецепції.

У 2000-х рр. усе частіше використано цей термін у назвах статей філософської спрямованості. Наприклад, у кількох номерах російського видання “Філософські науки” натрапляємо на такі назви: “Рецепція Ніцше у Франції”, “Рецепція буття і людини в філософії В. Розанова”, “Парадокси культурної рецепції”, а також у № 6 за 2008 р. є підрозділ, що має назву “Філософська думка: рецепція та інтерпретація”. “Вісник московського університету” містить статтю “Аристотелівське вчення про душу та розум в неоплатонічній рецепції” [8]. Серед українських дослідників слід виокремити статті М. Мінакова “Рецепція кантівського поняття віри розуму в німецькій, російській та англо-американській кантознавчій традиції” [10], В. Співака “Гріх «пияцтва» у рецепції українських мислителів XVII ст.” [13]. У 2001 р. також було видано чергову збірку Українського феноменологічного товариства “Феноменологія: рецепція у Східній Європі”. У статті О. Мельникової “Поняття рецепції: сучасні дослідницькі підступи до аналізу тексту культури” представлений інформативний огляд історії поняття [9].

Метою статті є спроба віднайдення для поняття рецепції оптимально надійного підґрунтя, завдяки якому цей термін можна буде застосовувати свідоміше та раціональніше. Згідно із цією метою, ми постановили передовсім розглянути поняття рецепції, ступінь його присутності в сучасному філософському, гуманітарному й загальнонауковому дискурсі, а також спробувати пояснити рецепцію як явище, виокремити її особливості, що може бути вироблено через її порівняння з запозиченням, впливом, спадкоємністю, традицією.

² У цьому випадку вибірка проводилась у каталозі бібліотеки ОНУ ім. І.І. Мечникова.

За два останні десятиріччя в Україні було написано майже 50 дисертацій, які використовують у назві термін “рецепція”³, більше половини за спеціальністю філологія. Серед дисертацій філософського напрямку слід виокремити такі праці: “Рецепція гегелівських ідей у світоглядно-релігійній парадигмі російської філософії XIX – початку XX століть” Т. Мотренко, “Рецепція деміургічного принципу Платона в релігійно-філософських поглядах мислителів Київської Русі” О. Ярмоли, “Філософська рецепція повсякденності в просторі культури” І. Карпенка. Російські дисертації⁴ також вирізняються тематичним розмаїттям: “Рецепція ідей М. Бахтіна у культурних дослідженнях Франції” Н. Панкова, “Онтологія світла та її рецепція у вітчизняній філософській думці: Є. Трубецької, С. Булгаков, П. Флоренський” І. Гуляєва, “Рецепція Г.В.Ф. Гегеля в неогегельянській філософії раннього Ф. Бредлі” Д. Бабушкіна та ін.

Жоден з авторів статей (окрім Є. Мельникової) не подає чіткого визначення рецепції, найчастіше розуміння цього явища імпліцитно міститься в загальному характері дослідження, тому читач змушений домислювати сенс цього терміна, а тлумачення поняття рецепції можуть різнитися. Погляд на рецепцію загалом постає аналізом історії сприйняття тієї чи тієї персоналії (як у статті А. Ігнатенко “Рецепція Ніцше у Франції” [5]), вченням (стаття І. Макарової присвячена рецепції ідей Аристотеля у неоплатонізмі [8]), поняттям (М. Мінаков аналізує рецепцію кантіанського поняття віри і розуму [10]), ідеєю чи феноменом (В. Співак досліджує рецепцію феномену пияцтва в філософській літературі [13]). Деякі автори навіть не використовують термін у тексті статті, а поняття “прийняття”, “сприйняття”, “звертання”, “закріплення”, “гармонізації”. Декілька авторів розуміють рецепцію суто фізіологічно – як механізм сприйняття світу, – розмірковуючи над вченням В. Розанова, О. Крікунов та О. Усачов згадують про “сприйняття навколишнього світу і його проблем у рецепціях неординарних людей” [6, 18]. Найдокладніше уявлення про рецепцію подає стаття відомого російського філолога, спеціаліста з сучасної французької філософії і перекладача Н. Автоно-

³ За даними каталогу Національної бібліотеки України ім. І.В. Вернадського.

⁴ За даними Російської державної бібліотеки.

мової “Парадокси культурної рецепції” [2], що розглядає проблему “російського Деріда”. Головно рецепція тут є продуктом діяльності читача у сукупності з соціально-культурними умовами ситуації сприйняття. Автор торкається проблеми перекладача-“медіатора” та проблеми виділення загальних факторів рецепції.

У статті “Поняття рецепції: сучасні дослідницькі підходи до аналізу тексту культури” Є. Мельникова [9] простежує історію застосування рецепції в гуманітарному знанні, що його початок виявляється в діяльності У. Бута, а саме у понятті “імплицитного автора” – оповідача, який за допомогою риторичних прийомів зумовлює нашу реакцію на власні твори. Слідом за Бутом теорія рецепції почала розвиватися в двох напрямках – структурно-семіотичному (Р. Барт, Ю. Крістева, Ж. Женетт) і герменевтичному (Х.-Р. Яусс, В. Ізер). Автор стверджує, що соціокультурне словникове визначення рецепції, так само як інтерес до цього феномену “відбувається в межах постструктуралістської дослідницької парадигми текстуального аналізу на тлі зсування від автора і тексту до читача” [9, 239]. Автор високо оцінює рецепцію як методологічний принцип: “твір починає вивчатися як історично відкрите явище, цінність і сенс якого історично рухливі, мінливі і піддаються переосмисленню” [9, 239]. Але зрештою, ми не виявляємо нічого окрім історіографічного огляду рецептивних практик у сучасній німецькій і французькій філософії, а тим часом виникають питання про можливість застосування рецепції в філософії та науці поза межами національної приналежності.

Найбільш повний і виразний аналіз поняття рецепції представлений у книзі “Рецепція античності в культурі кінця ХІХ – початку ХХІ століть” [16] професора Казанського Державного Університету, історика-антикознавця Є. Чіглінцева. Рецепцію він розуміє як загальні закономірності “процесу освоєння античності сучасністю” [16, 5], а поняття рецепції античності визначає як “сприйняття і включення до інтелектуальних й культурних практик як невід’ємної частини соціально-політичних, історичних і культурних явищ античності” [16, 7]. Проте визначення Чіглінцева незначно відрізняється від загального соціально-гуманітарного словникового визначення, але тут присутні важливі нюанси. По-перше, це вживання поняття “практики”, по-друге, замість політичних і культурних “форм” тут ми спостерігаємо менш строгі “явища”.

Таке пом'якшення і спеціалізація словникового визначення пов'язані зі саморефлексією автора як історика початку ХХІ ст. Пояснимо цю заяву словами автора: “Будь-яке звернення до минулого є спробою створення образу цього минулого, тобто якогось ідеального відображення світу в свідомості людини, і залучення цього образу до тканини сучасної культури” [16, 15], в історичній науці ХХ ст. відбулося своєрідне зрушення, після якого вчені не можуть продовжувати відзначати ті чи ті події й обходити структури свідомості та соціально-культурні умови, вони також звертають увагу на методологію, враховують інтуїтивні та емоційні компоненти дослідницької настанови. У цьому підході осмислення рецепції як явища буде першочерговим завданням.

Чіглінець стисло простежує історію терміна в гуманітарних науках. Уперше він широко поширився в згаданому значенні в німецькомовній історіографії 70 – 80 рр. ХХ ст., яку було присвячено “процесам освоєння античної літератури і наукової спадщини, які відбувалися в середні віки й епоху Відродження” [16, 15], але з часом рецепцію виявляють і в усі наступні століття, аж до ХХ ст. Автор виокремлює два види рецепції: прагматичну й естетичну. Прагматична рецепція аналізується у зв'язку з процесами, які мали місце у правовому, політичному, соціальному середовищі, а також у філософії⁵. Естетична рецепція – пізніший продукт наукового розвитку, пов'язаний з методологічними досягненнями літературознавства та мистецтвознавства. Але в сучасних дослідженнях межі між цими двома видами або, інакше кажучи, підходами все більше розмиваються.

У західних штудіях (особливо англomовних) поняття рецепції останні 10 – 15 рр. вживається в найширшому спектрі тем. Утворився стійкий фразеологізм *reception studies*, який свідчить про масштабне розширення галузі досліджень, коли концепція рецепції виводиться за межі однієї дисципліни в міждисциплінарне поле гуманітарного знання. Основою такого підходу є, по-перше, рецептивна естетика, створена Х.-Р. Яуссом, по-друге, знахідки структуралізму і постструктуралізму, що дали змогу розглядати процеси абсолютно різного походження як тексти і простежу-

⁵ Автором акцентується середньовічна філософія – час, коли мислителі сходу і заходу Європи для розробки релігійної догматики користувалися досягненнями неоплатонізму й аристотелізму.

вати їх взаємодії. У цьому напрямку працює Чіглінець, але свідомо звужує межі свого дослідження, роблячи рецепцію “об’єктом дослідження історіографії як субдисципліни, що вивчає також історичну свідомість суспільства загалом” [16, 15]. Виходячи з такої установки, автор досліджує, по-перше, цілі та механізми рецепції античності в цікавий для нього період на матеріалі біографій і творчості окремих видатних особистостей цього періоду, які активно залучали античну спадщину до власного творчого пошуку. По-друге, аналізуються образи античності в соціальних уявленнях: тут ми спостерігаємо зворотний процес – на матеріалі джерел, досліджень і фактів сучасної культури автор відновлює цілісність образу тієї чи тієї персоналії античного періоду, а також з’ясовує з якою метою до неї звертаються наші сучасники. Цей другий характер рецепції, на думку Чіглінцева, став можливий з появою масової культури: “в умовах масової комунікації будь-яке індивідуальне звернення до античності соціально зумовлено і обов’язково має соціальні наслідки у вигляді поширення цих уявлень у суспільстві” [16, 286].

В англійській мові слово *reception* означає передовсім “прийом”⁶, “приймальню”. Імовірно, поширеність цього слова в побутовій мові вплинула на його безболісне залучення до наукового обігу. В англійськомуні інтелектуальному просторі *reception studies* і, зокрема, *classical reception studies* сьогодні найчастіше сприймаються законною частиною *cultural studies* – галузі міждисциплінарних досліджень, яка може бути співвіднесена (не без обережності) з українською та російською гуманітаристикою. Через те, що англійська філософія ґрунтується на аналітичній традиції, іноді навіть протиставляє себе *cultural studies*, важливим буде простежити ступінь включеності філософії до складу культурних студій та її роль у таких проектах.

Необхідно виокремити міжнародне наукове товариство *Classical Reception Studies* на базі Відкритого університету (Великобританія), яке видає щорічні збірки *New Voices in Classical Reception Studies*, проводить конференції та закликає дослідників з усього світу до вступу та співпраці (особливо наполягаючи на міждисциплінарних зв’язках). В Оксфордському

⁶ У широкому значенні – від прийому гостей до тепло/холодного прийому книги аудиторією.

університеті видається збірка *Classical Reception Journals*, що виходить тричі на рік. Дуже корисною для огляду походження *reception studies* і сучасного їх стану є стаття Ч. Мартіндейла “Рецепція і антикознавство майбутнього”⁷ [18]. Чарльз Мартіндейл – професор латинської мови Брістольського університету, активний британський антикознавець і прихильник теорії рецепції. Зокрема, він був одним з ініціаторів створення у 2004 р. *Classical Reception Studies Network* – організації, до якої належать дослідники з шести британських університетів. Її метою є “заохочення вивчення рецепції всередині дисципліни (антикознавства – прим. авт.), допомога у розв’язанні проблем, з якими сьогодні подібні дослідження стикаються на рівні викладання та наукових занять” [18]. В університеті Рідінг 2005 р. відбулася конференція, на якій цей проект було оголошено та задіяно, а 2006 р. видавництво *Wiley-Blackwell* випустило книгу “*Classics and the Uses of Reception*”: (“Антикознавство і застосування рецепції”), на вступну статтю якої ми закликаємо звернути увагу.

Мартіндейл уперше зіткнувся з проблемою обґрунтування та застосування теорії рецепції в антикознавстві ще в своїй роботі “Повертаючи текст” (1993) (“*Redeeming the text*”), відтоді, за свідченням самого автора, у західній науці з’явився комплекс явищ, що відбуваються під “міткою” цього терміна. Славетна серія *Cambridge companion* у книгах, присвячених античним авторам, з середини 1990-х бере на себе зобов’язання використовувати “рецептивний елемент”, а у 2001 р. під час чергового експертного оцінювання освітнього процесу Великобританії⁸ *reception studies* були включені до переліку розділів *classical studies*. Для Мартіндейла поняття рецепції, сприйняте з рецептивної естетики Х.-Р. Яусса, є методом роботи з матеріалом античності, що може бути протиставлений засиллю позитивізму в англійській та американській традиції, метою якого є “за допомогою накопичення фактичного матеріалу відновлення минулого таким-яким-воно-було-насправді” [18]. Рецепція як методологічна установка для

⁷ Мартіндейл вживає поняття *classical studies*, яке ми перекладаємо як антикознавство, деякі спеціалісти, мабуть, визнають доречнішим вживати поняття класичної філології, але класичні штудії містять у собі ширший спектр досліджень.

⁸ *Research Assessment Exercise* – відбувається кожні п’ять років.

Мартіндейла – це передовсім спосіб сумніву в традиційному сприйнятті античності та переосмислення підстав антикознавства як дисципліни. У зв'язку з цим дослідник виявляє “спірність ідеї античності як чогось фіксованого, чії межі можуть бути встановленими, а сутнісна природа – зрозумілою сама собою, незалежно від чогось іншого” [18]. Основна теза Мартіндейла полягає в тому, що античність можна вивчати, виходячи не тільки з неї самої, але й з кожної унікальної ситуації прочитання і сприйняття текстів. Так нам відкривається перспектива більш великої й захопливої наукової роботи, зануреної в культуру, повної відкриттів і перегуків. До того ж автор попереджає про небезпеку з боку не тільки грубого позитивізму, але і грубого осучаснення (обидві тенденції за своєю суттю є виродженням і потуранням духу часу). Також дослідник виступає проти спроб зведення рецепції до сфери *cultural studies*, – це, на його думку, зовнішній погляд на антикознавство⁹. Феномен рецепції є занадто складним для залучення додаткових обмежень і уміщення в будь-які межі. Деякі антикознавці йдуть ще далі і вважають сам термін “занадто згрубілим і пасивним для вираження динаміки опору і присвоєння, впізнання і самозвеличення”¹⁰ [18], що спостерігається в досліджуваних культурних процесах.

Хоч Мартіндейл і визнає широту поняття й наявність значно більшого порівняно з “чистим” антикознавством числа адресатів *reception studies*, наполягає на вживанні терміна рецепція, що спроможний захистити нас від плюралістичної плутанини. Як би ми не визначали ці процеси, проблематика, якої вперше торкнувся Х.-Р. Яусс, не зникне безслідно. “Я б хотів бачити частиною антикознавства дві речі, – акцентує автор, – відсутність напруження під час роботи з тими явищами, які можуть бути досліджені відносно предмета, тонку і гнучку концепцію співвідношення минулого і сьогодення, сучасного та стародавнього” [18], за цими умовами антикознавство зможе знову зайняти провідну роль у гуманітарних науках¹¹.

⁹ Мартіндейл у цьому контексті посилається на книгу “*Reception Study: From Literary Theory to Cultural Studies*”.

¹⁰ За висловом Саймона Голдхілла.

¹¹ Важливою є заувага Чіглінцева щодо історіографії: “Звернення до історичної або соціокультурної рецепції античності дозволяє історичній

Розглядаючи сусідні щодо рецепції терміни, серед яких є вплив, запозичення, сприйняття, спадкоємність і, нарешті, традиція, найбільшою мірою наша увага зосереджена на останній із згаданих. Звернімося до визначення традиції в “Новій філософській енциклопедії”: “спосіб буття і відтворення елементів соціальної і культурної спадщини, що фіксує стійкість і спадкоємність досвіду поколінь, часів і епох” [15, 87]. Виходячи із визначення, ми можемо відчути стрижневі суперечності, якщо згадаємо про рецептивну методологію Мартіндейла як спробу “розладжування” будь-якої історичної фіксації й усталеності. З іншого боку, – рецепція немислима поза співвідношенням із традицією, питання тут полягає в тому, чи становить вона протилежний полюс, у межах якого утримується певне напруження в сприйнятті зв’язку минулого і сьогодення, або може бути визначена всередині традиції, завжди при ній, виступаючи проти певного порядку спадкоємності.

У зв’язку з можливістю другого варіанта розглянемо поняття спадкоємності. У сучасній філософії цей термін утратив свою популярність, але в радянські роки завдяки діалектичному матеріалізму поняття спадкоємності в гегелівсько-марксистському осмисленні було дуже поширеним. На визначення спадкоємності натрапляємо в п’ятитомній “Філософській енциклопедії”, що виходила з 1960 до 1970 рр.: “Спадкоємність – це зв’язок між різними етапами або ступенями розвитку, сутність якого полягає у збереженні тих чи тих елементів цілого або окремих аспектів його організації при зміні цілого як системи” [4, 360]. Англійський аналог спадкоємності – “succession” мало залучений до наукового обігу. Частіше ми зустрічаємо слово “heritage” – “спадщина”, проти вживання якого висловлюються сучасні прихильники теорії рецепції, коли таврують позитивістські налаштованих істориків вузькоспеціалізованим суто археологічним розглядом давнини.

Щодо таких сусідніх термінів, як “вплив” та “запозичення”, вони утворюють зв’язку подібну до “рецепції – традиції”. У цьому нас переконує стаття В. Лазарева “Про впливи і запозичення в історії філософії” [7], в якій дослідник оспорує скептичний погляд

науці бути активно присутньою на широкому міждисциплінарному полі сучасного гуманітарного знання і виконувати одночасно втрачену колись інтегруючу роль у соціогуманітарних дослідженнях” [16, 288], рецепція як нова методологія служить новому тріумфу тієї чи тієї галузі наук.

на російську філософію як низку запозичень. Водночас Лазарєв зауважує, що російські мислителі часто зазнавали впливу з боку своїх західних колег, але “не кожен вплив є власне залежністю, і залежність не означає прямого запозичення” [7, 97]. Вплив, підкреслює автор, може відбуватися тільки у відношенні до чогось сформованого, оригінального і самостійного, що “буде і поштовхом, і спонуканням”, а процес впливу може відбуватися і “від зворотного”. Лазарєв трактує поняття “запозичення” з огляду на його лінгвістичне визначення. За “Словником лінгвістичних термінів”, це “звернення до лексичного фонду інших мов для вираження нових понять, подальшої диференціації вже наявних і позначення невідомих раніше предметів” [3, 150]. Філософське або світоглядне запозичення для Лазарєва – це процес несвідомого, “сліпого калькування”, що не охоплює або охоплює незначною мірою рефлексивний елемент. Загалом, і спадкоємність, і запозичення, і вплив можуть бути охарактеризовані як процеси, що відбуваються всередині традиції, а з рецепцією усе складніше.

Повернемося до співвідношення рецепції і традиції. За умови “рівності сил” цих явищ ми йдемо шляхом протиставлення, який, зокрема, “педальється” в сучасних *reception studies*. Головний акцент до того ж ставиться на активному або пасивному порядку сприйняття. Звернемося до етимології: латинське *traditio* означає передачу, переказ, тоді як *receptio* – це прийняття. Імовірно, йдеться про два аспекти, або полюси, єдиного процесу взаємодії минулого і сьогодення: так, традицію ми можемо розглядати як дію минулого, яка вже відбулася, справила на нас якійсь ефект, що ми сприймаємо, перебуваючи в сьогоденні, рецепція, зі свого боку, буде породженням власного сприйняття, а також нашого залучення до процесу діалогу з традицією. У зв’язку із цим виникає проблема свідомого і рефлексивного засвоєння, яке для деяких дослідників є характерною рисою рецепції. Уже не раз згаданий Чарльз Мартіндейл стверджує, що “термін «рецепція» був обраний для заміни таких слів, як «традиція» та «спадщина» (*heritage*), зокрема для того, щоб підкреслити активну роль сприймаючого” [18]. Знову звернемося до “Нової філософської енциклопедії”: “традиція постає посередником між сучасністю та минулим, механізмом збереження і передачі зразків, прийомів і навичок діяльності, які явленням порядком входять до реального життя людей і не потребують якогось особливого обґрунтування та

визнання, окрім посилання на свою давність і вкоріненість у культурі” [15, 87]. Якщо йти до кінця в нашому протиставленні, гранично рецепція буде саме тим, що потребує “особливого обґрунтування” і прагне до нього, а отже, як свідомого, рефлексивного сприйняття вона радше буде наближатися до наукового, а не загального соціокультурного дискурсу, як того прагнуть Мартіндейл або Чіглінцев.

Адже тут перед нами постає ще одна проблема, яка, можливо, є найважливішою. Рецепція біологічна і, ближча до нашого предмета, рецепція правова визначаються як сприйняття нового, того, на що ми не наштовхувалися раніше, або ж давно забутого, тоді як рецепція в сучасному гуманітарному комплексі наук упроваджується у відношенні до явищ усім відомого, часто традиційного (звідси триваючий поділ територій з “традицією”), адже *reception studies* – це частина сучасного антикознавства. Чи можемо ми, перебуваючи в традиції, яка веде свою роботу “передачі” безперервно, здійснювати рецепцію того, що й без того є неминуче присутнім поруч із нами? Це питання має бути розглянуто докладніше у майбутньому, а зараз можна внести кілька попередніх ремарок. По-перше, навіть якщо рецепція опрацьовує якесь відоме і близьке явище, необхідно має бути встановлена дистанція між цим явищем і дослідником. По-друге, враховуючи ступінь залучення і рефлексивності, рецепція може бути визначена як одиничний унікальний акт, своєрідний сплеск інтенсивності в нашій взаємодії з традицією. Цим і керується Чіглінцев, коли досліджує одиничні рецепції античності, здійснені окремими персоналіями Г. Шліманом, К. Кавафисом, А. Дунканом. Оці сплески інтенсивності уможливають нам рельєфніше сприйняття, ніж дані тієї чи тієї науки. Подібні процеси описує С. Аверінцев, розмірковуючи про образ античності у Й. Вінкельмана: “це реальне уявлення, незбиране, послідовне і логічне, а не амальгама виключаючих одне одного фрагментарних уявлень, яка не раз виникатиме у пізніших, обізнаніших і менш наївніших інтерпретаторів античності” [1, 165].

Висновки можуть бути сформульовані так: по-перше, ми маємо взьке поняття рецепції як методологічної установки, яка використовується, зокрема, у *reception studies* та спеціальних філологічних дослідженнях, органічно із першим пов’язано ширше поняття рецепції – явища, що корелює з традицією та може бути протиставлено їй. Докладнішу характеристику цього явища, яке було

ледве окреслено, автор має на меті сформулювати у майбутньому. Робота над поняттєвою рефлексією дозволить у *перспективі* впровадити сучасну філософську методологію для дослідження взаємовідносин між давніми й сучасними, далекими і близькими культурами.

Література

1. Аверинцев С.С. Образ античности / С.С. Аверинцев. – СПб. : Азбука-классика, 2004. – 480 с.
2. Автономова Н.С. Парадоксы культурной рецепции (Деррида, метафизика и “словесные игры”) / Н.С. Автономова // Философские науки : научно-теоретический журнал. – 06/2008. – № 6. – С. 75 – 92.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М. : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
4. Баллер Э. Преемственность / Э. Баллер // Философская энциклопедия : у 5 т. / Э. Баллер ; гл. ред. Ф.В. Константинов. – М. : Сов. энциклопедия. – Т. 4 : “Наука логики”. – Сигети. – 1967. – С. 360.
5. Игнатенко А.В. Рецепция Ницше во Франции / А.В. Игнатенко // Философские науки : научно-теорет. журнал. – 04/2007. – № 4. – С. 56 – 77.
6. Крикунов А.Е. Рецепция бытия и человека в философии В.В. Розанова / А.Е. Крикунов, А.В. Усачев // Философские науки : научно-теоретический журнал. – 11/2006. – № 11. – С. 18 – 37.
7. Лазарев В.В. О “влияниях” и “заимствованиях” в истории философии / В.В. Лазарев // Философские науки : научно-теоретический журнал. – 06/2008. – № 6. – С. 93 – 112.
8. Макарова И.В. Аристотелевское учение о душе и уме в неоплатонической рецепции / И.В. Макарова // Вестник Московского университета. Сер. 7 : Философия : научный журнал. – 03/2007. – № 2. – С. 39 – 46.
9. Мельникова Е.Г. Понятие рецепции: современные исследовательские подходы к анализу текста культуры / Е.Г. Мельникова // Ярославский педагогический вестник. – 2012. – № 3. – Т. 1 (Гуманитарные науки). – С. 239 – 242.
10. Мінаков М.А. Рецепція кантівського поняття віри розуму в німецькій, російській та англо-американській кантознавчій традиції / М.А. Мінаков // Мультиверсум : філософський альманах ; НАН України, Ін-т філософ. ім. Г.С. Сковороди. – К. : Український Центр духовної культури, 1999. – Вип. 6. – С. 3 – 16.
11. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Мн. : Харвест ; М. : ООО “Изд-во АСТ”, 2001. – 976 с.
12. Словник іншомовних слів. – К. : Довіра, УНВУ “Рідна мова”, 2000. – 1017 с.

13. Співак В.В. Гріх “пияцтва” у рецепції українських мислителів XVII ст. / В.В. Співак // Мультиверсум. – 2007. – Вип. 63. – С. 191 – 205.

14. Толковый словарь иноязычных слов. – М. : Рус. яз., 1998. – 848 с.

15. Толстых В.И. Традиция / В.И. Толстых // Новая философская энциклопедия / В.И. Толстых ; науч. ред. М.С. Ковалева ; РАН, Ин-т философии, Нац. общественно-научный фонд. – М. : Мысль. – Т. 4. – 2010. – С. 87 – 88.

16. Чиглинцев Е.А. Рецепция античности в культуре конца XIX – начала XXI вв. / Е.А. Чиглинцев. – Казань : Изд-во Казан. гос. ун-та, 2009. – 290 с.

17. Юридична енциклопедія. – К. : “Українська енциклопедія” імені М.П. Бажана, 2003. – Т. 5 : П – С. – 736 с.

18. Martindale Ch. Reception and the Classics of the Future / Ch. Martindale, R.F. Thomas. Classics and the Uses of Reception [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.rhul.ac.uk/Classics/CUCD/martindale05.html>.

Погонченкова Елена. Рецепция: понятие, явление, проблема. В статье рассматривается понятие рецепции и степень его применения в современной философии и гуманитарном знании. Анализируется восприятие явления рецепции в русско-, украинско- и англоязычном научном пространстве. Рецепция определяется через выяснение связей с близкими ей терминами: преемственностью, заимствованием, влиянием и, в первую очередь, традицией.

Ключевые слова: рецепция, традиция, reception studies, рецептивная эстетика, преемственность, заимствование.

Pohonchenkova Olena. Reception: a concept, a phenomena, a problem. The article deals with the concept of reception and the extent of its use in modern philosophy and the humanities. The perception of reception phenomena in modern Russian, Ukrainian and English scientific space has been analyzed. Reception is defined through the clarification of its links with close terms: succession, borrowing, influence and, above all, tradition.

Key words: reception, tradition, reception studies, aesthetic of reception, succession, borrowing.